

Ižanga

2004 m. spalio 20–21 d. Vilniuje, Tamošaičių galerijoje įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „Dailė LDK miestuose: poreikiai ir užsakymai“. Ją organizavo Kultūros, filosofijos ir meno institutas bei Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas. Konferencijoje skaitytų pranešimų pagrindu parengti tekstai spausdinami šiame straipsnių rinkinyje.

Miestas čia suprantamas kaip daugiafunkcinė urbanistinė erdvė. Rašoma apie XVI–XVIII a. LDK miestus – amatininkų gamybos centrus ir įvairių konfesinių, etninių, luominių ir kt. bendrijų sambūvio vietas. Jų gyventojų religiniai, politiniai, kultūriniai poreikiai skatino įvairius ir kartais unikalius kūrybos reiškinius. Šalia dvarų kultūrinės miestų funkcijos LDK visuomenėje buvo itin reikšmingos: čia sukurta ir išliko didžioji LDK archeologinio, istorinio, dailės ir kt. kultūros paveldo dalis.

LDK miestų istoriją pastaruoju metu intensyviai tyrinėja įvairių humanitarinių disciplinų mokslininkai: archeologai, kultūros istorikai, dailėtyrininkai, paveldosaugininkai ir kt. Tad duomenų apie LDK miestų paveldą istoriografijoje nuolat gausėja, tačiau jie dažniausiai įvertinami ir įtvirtinami vienos istorinės disciplinos ribose. Šiame leidinyje, tiriant miesto dailę, siekta išryškinti istorijos ir dailės faktų sąsajas, sustiprinti skirtingų disciplinų patirties ryšį.

Iki šiol Lietuvos dailės istoriografijoje nebuvo svarstomas miesto dailės savitumas LDK kultūroje. Miestų dailės tyrinėjimuose dažniausiai buvo pabrėžiami kūrinių stiliaus bruožai, rodyti jų saitai

su dvaro meno tradicija, Bažnyčios istorija, tačiau miestuose sukurti dailės objektai retai sieti su jų atsiradimo ir funkcionavimo vietų ypatumais. Organizuojančios kultūrinės miesto funkcijos Lietuvos dailės istoriografijoje nebuvo pakankamai įvertintos. Todėl leidinyje siekta gilintis į miestų dailės reiškinius ir kartu pabrėžti jų sukūrimo ir paskirties vietų svarbą, susiejant kūrinius su miestų gyventojų socialiniais poreikiais, parodant įvairius dailės užsakymo reiškinius – nuo fundacijų iki dailininkų tarnybos miesto ir jurisdikų savininkų valdose.

Šiame leidinyje įvairiai gvildenama miestų visuomenės poreikių ir užsakymų problema. Autoriai rašo apie dailės ir architektūros kūrinius, pažymėdami jų istorijos ir visuomeninio konteksto detales (Irena Vaišvilaitė), pristato nepublikuotus kūrinius ir jų autorius, lygindami su kitų regionų meno tradicija (Ewa Łomnicka-Żakowska), paryškina atskirų užsakovų vaidmenį miestų dailės procesuose (Aleksandr Jaroševič, Aušra Baniulytė). Taip pat parodomi dailės užsakymų skirtumai miestuose, kurių istorija, teisinis statusas ir ekonominė raida buvo nevienoda. Dalis straipsnių skirta LDK politiniam ir kultūriniam centrai Vilniui: valdovo užsakymams (Birutė Rūta Vitkauskienė), amatininkų grupėms (Mindaugas Paknys), dailės paklausos problemoms ir užsakovams (Lina Balaišytė, Auksė Kaladžinskaitė), per konkretų dailės kūrinių aikštėn išskylantiems religinio gyvenimo poreikiams (Rūta Janonienė). Rinkinio tekstai pateikia naujų duomenų apie kasdienį kūrinių suvokimą, apie dailės reikšmę Vilniaus miestiečių gyvenime. Kai kurie straipsniai skirti regionui būdingų privačių miestų – Slucko (Jurij Piskun), Palenkės Bialos (Aistė Paliušytė), Nesvyžiaus (Olga Gorškovož-Baženova) – užsakovams ir dailininkų grupėms. Atskleidžiami dailės gyvenimo sąlygų ypatumai nuo sostinės nutolusiuose LDK kultūros centruose. Keliuose straipsniuose gvildenami fundacijų klausimai atskiruose LDK regionuose (Dorota Wereda, Paweł Sygowski), parodomas iki šiol mažai tyrinėtas unitų architektūros ir dailės savitumas.

Rinkinio autoriai – muziejininkai, dailės ir kultūros istorikai – atstovauja kelių LDK paveldą saugančių valstybių institucijas – Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos – ir skirtingas dailės istorijos studijų

tradicijas. Čia aprėpiami įvairių LDK regionų šaltiniai, pristatomas kaimyniniuose kraštuose saugomas paveldas, supažindinama su iki šiol neskelbtais ir netyrinėtais miestų istorijos ir dailės šaltiniais. Rinkinio straipsniai atskleidžia įvairesnę negu iki šiol LDK miestų dailės funkcionavimo visuomenėje vaizdą, padeda geriau suprasti ir įvertinti Lietuvos meninį palikimą.

Sudarytoja dėkoja Linai Balaišytei už pagalbą rengiant knygą.

Aistė Paliušytė